

Din capul locului trebuie să spunem că marii maeștri ai producțiilor artistice ce cultivă fantasticul sunt romanticii. Afirmatia devine neîndoielnică doar dacă se au în vedere următoarele trei elemente complementare:

1)Preocupările de acest gen nu-i caracterizează doar pe romantici, căci creatori precum Dante, Rabelais, Shakespeare, Hieronymus Bosch sau Albrecht Dürer și-au demonstrat din plin enormele lor disponibilități înspre cultivarea magistrală a fabulosului, miraculosului și fantasticului cu mult înainte de afirmarea romantismului. Tot astfel, gustul pentru ireal n-a încetat odată cu dispariția romantismului, probă în acest sens fiind proza fantastică de largă circulație internațională a lui Jorge Luis Borges și Mircea Eliade;

2)Producțiile romantice s-au realizat în cadrul unui program (curent) unitar, care – rulând copios pe cele două coordonate principale: pasiunea și fantezia – a încurajat cultivarea fantasticului, colosalului și dizgrațiosului, a protestului, misterului, aventurii și antiteticii;

3)Romanticii de pretutindeni (Walter Scott, Byron, Shelley, Hoffmann, Edgar Allan Poe, Victor Hugo, Pușkin, Lermontov, Eminescu) au dat maximum de strălucire literaturilor lor naționale, prin noblețea ideilor promovate și prin farmecul fără egal al verbului utilizat drept vehicul pentru concepția lor artistică.

Fără-ndoială că pentru scopul propus în această scriere, cel mai reprezentativ romantic mi se pare a fi Edgar Allan Poe (1809-1849) . Influențat de literatura gotică engleză, care, începând cu romanele de groază ale Annei Radcliffe, se delecta cu senzaționalul redat în scene încărcate de mister și coșmar, de asemenea influențat de romantismul tenebros german și, nu în ultimul rând, de folclorul negrilor din sudul Statelor Unite, unde și-a petrecut copilăria, E.A.Poe a cultivat cu o măiestrie nemaiîntâlnită până la el, atât suspansul de factură polițistă (*Crimele din Rue Morgue*

,
Secretul Mariei Rôget

,
Scrisoarea furată

), cât și misterul avântat spre coșmar și groază, pe direcția celor „patru s”:

straniu spectral sinistru sepulcral

(
Metzengerstein

,
Masca morții roșii

,
Hruba și pendulul

,
Prăbușirea casei Usher

,
Inima care-și spune taina

).

Dar dintre toate scrierile lui Poe, în care marele romantic american cultivă misterul în evoluția sa spre halucinant, nici una dintre ele nu poate să rivalizeze cu suprema măiestrie atinsă de *Prăbușirea casei Usher*

Și
Prăbușirea casei Usher

pe direc

ția
ia celor „patru s”, ac

țiunea
iunea încheindu-se cu prăbuș

ș
irea în ele

Și
teu a sfărâmurilor casei Usher, luminate de „luna plină care apunea ro

ș
ie ca sângele”, după ce Roderick Usher, ultimul proprietar al acestui „lăcaș

ș
al triste

ți
ii”

Și
i „victimă a groazei anticipate”, moare atunci când cadavrul surorii sale, lady Madeline, se prăbuș

ș
e

ș
te peste el.

Demonologia și *oniricul* sunt alte două direcții predilecte ale romanticilor, unde Poe și-a dovedit cu prisosință

Ț
ă colosala sa înzestrare, atât în proză cât
Ș
i în poezie. Astfel, dacă în savuroasa povestire
Bon-Bon
asistăm la întâlnirea dintre filosoful birta
Ș
Pierre Bon-Bon
Ș
i diavolul gentleman, întâlnire care, cu diferen
Ț
ele de rigoare privind con
Ț
inutul conversa
Ț
iei
Ș
i consecin
Ț
ele vizitei întreprinse de Necuratul, ne duc cu gândul la memorabila întâlnire dintre Ivan
Karamazov
Ș
i demon, visul devine un motiv statornic în poezie (
Un vis dintr-un vis
,
Un vis
,
Tărâm de vis
) , iar în proză (
Îngropat de viu
) o sursă de co
Ș
maruri
Ș
i suferin
Ț
e dilatate până la absurd, atunci când visele î
Ș
i trag seva din lecturile despre mor
Ț
i aparente
Ș
i sunt între
Ț
inute de-o imagina
Ț

ie maladivă.

Așa cum s-a întâmplat și cu alți artiști romantici, pentru Edgar Allan Poe viața a fost extrem de zgârcită. Zgârcită în ceea ce prive

ș

te lini

ș

tea

ș

i fericirea, dar foarte generoasă în ceea ce prive

ș

te e

ș

ecurile

ș

i încercările dureroase (moartea mamei

ș

i so

ț

iei). Indiscutabil că în această suită de experien

ț

e amare trebuie căutată setea lui Poe de macabru

ș

i fascina

ț

ia exercitată asupra lui de moarte, fie atunci când moartea pătrunde

ș

i face ravagii în locuri considerate inexpugnabile de către organizatori (

Masca mor

ț

ii ro

ș

ii

), fie în stare de transă sau moarte aparentă, fie în procesul de descompunere al domnului Valdemar, pe corpul căruia se experimentează înfrico

ș

ătoare procedee ale mesmerismului, magnetismul de natură animală.

Căci e un lucru știut că Edgar Allan Poe s-a arătat foarte interesat de cele mai năstrușnice inven

ale timpului, precum călătoriile cu balonul, ori ingenioasa

ș

ții

arlatanerie cu jucătorul „programat” de

Ș

ah,

Ș

i că pe linia ascendentă a tradi

ț

iei anglo-saxone, el

Ș

i-a pus fantezia la treabă pentru a construi un fabulos sistem spa

ț

io-temporal, care să-i permită explorarea Cosmosului până la Lună

Ș

i retur (

Hans Phall

), respectiv călătorii cu un vas-fantomă (

Manuscris găsit într-o sticlă

– povestire inspirată de Coleridge), ba chiar până în străfundul oceanului (

O pogorâre în Maelström

), fantastica experien

ț

ă trăită de marinarul scăpat ca prin minune din infernul lichid.

Toate astea explică îndeajuns enormul respect arătat operei lui Poe de către ilustrul nostru compatriot I.L.Caragiale, care chiar a tradus din franceză *Balerca de Amontillado*, precum și consistenta influen

ț

ă exercitată de marele romantic american asupra clasicului român, atât în ceea ce prive

Ș

te procesele psihice în mar

Ș

ul lor de la obsesii până la crimă (

Inima care-

Ș

i spune taina

,

Pisica neagră

), cât

Ș

i în studiul efectiv al comportamentului nebunilor în acel sanatoriu unde bolnavii reu

Ș

esc să-i pună la popreală pe paznici

Ș

i sanitari (

Sistemul doctorului Catran

Ș
i al profesorului Pană
)

Ca o concluzie generală, trebuie să subliniem ba umanismul și sensul etic al unora dintre
scrierile lui Poe pe direc
restabilirii adevărului (ția

Tu e

Ș
ti uciga

Ș
ul!

) ori al răzbunării (
Balerca de Amontillado

,
Hopa-Hop sau opt urangutani înlăn

ț
ui

ț
i

), ba umorul succulent al autorului

Ș
i grotescul dus până la absurd în
Sistemul doctorului Catran

Ș
i al profesorului Pană
, unde se demonstrează negru pe alb puțin

ț
a răsturnării valorilor în lume, binele fiind îngenuncheat de răul biruitor.

N.B. Este cât se poate de evidentă influența decisivă a lui Poe asupra literaturii americane.
Practic, literatura nord-americană a demarat cu acest mare

Ș
i complex artist!

O influență însemnată, deși nu la fel de categorică, a exercitat E.A.Poe în literatura
anglo-saxonă, mai exact în întreaga literatură universală, căci noua modalitate a sim

ț
irii moderne, începută în Europa de simbolii
Ș

ti, purcede din opera acestui genial nedreptă

ț
it de soartă
ș
i semeni.

Dincolo de înnoirile impuse în tehnica de analiză, investigație psihologică și în cea de cultivare a senza
ționalului,
opera lui Edgar Allan Poe a contribuit la identificarea
ș
i afirmarea a trei noi falange în literatura universală:

a) *Literatura de aventură și anticipație*, care, continuând superbe fantezii ale lui Rabelais și J.Swift, a cunoscut mai apoi realizări de prestigiu prin Samuel Butler (*Erewhon*

ș
i
Întoarcerea din Erewhon
) , Jules Verne (*Cinci săptămâni în balon*

,
Copiii căpitanului Grant
etc.), Hermann Melville (*Moby Dick*
) , Robert Luis Stevenson (*Comoara din insulă*
) , Herbert George Wells (*Omul invizibil*

,
Primii oameni în lună

,
Ma
ș
ina timpului
etc.), W.Wilkie Collins (*Piatra lunei*
) , Pierre Boulle (*Planeta maimu*

ț
elor
);

b) *Literatura de investigație psihologică*, cu uriașul ei salt datorat lui F.M.Dostoievski, iar în secolul XX cu remarcabila contribuție a lui Franz Kafka, Marcel Proust, Thomas Mann, William Faulkner, James Joyce, Virginia Woolf;

c) *Literatura polițistă*, o literatură mult gustată de cam toate categoriile de cititori, care, după modelul celebrului detectiv C.Auguste Dupin al lui Poe, a ajuns ca prin prodigioasele opere ale lui Arthur Conan Doyle, Agatha Christie și Georges Simenon să facă nemuritoare deducțiunile unor personaje proverbiale precum Sherlock Holmes, Poirot și Maigret.

AUTOR: George Petrovai

12 septembrie 2012

www.sighet-online.ro